

DOI 10.26886/2414-634X.4(64)2024.2

UDC: 323-044.922(477)

POLITICAL TRANSFORMATIONS IN UKRAINE: STATE AND FEATURES OF DEVELOPMENT

Volodymyr Fedorchuk, Postgraduate Student

<https://orcid.org/0009-0005-3548-0336>

e-mail: v.fedorchuk73@gmail.com

Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine

The transitive period of the political history of Ukraine is analyzed, which is characterized by a number of crisis phenomena, in particular, an identity crisis, a crisis of legitimacy, a spiritual crisis, and a crisis of political development. It is emphasized that during this period the foundations of democratic government in Ukraine were built, a multi-party system was created, the Constitution of 1996 was adopted, the foundations of a market economy were created, which ultimately laid the foundation for further stages of the development of our state.

The main parameters and features of political transformations are highlighted – contradictions, adaptation, modernization, stabilization. It is noted that in order to overcome contradictions in the system of political and power relations of Ukraine and transition to its adaptation and stabilization, it is necessary to carry out effective political modernization. Modernization of power involves a number of significant changes: optimization of political and management institutions, increasing their level of effectiveness in terms of compliance with public and state interests, creation within the framework of the political system of mechanisms for active participation of citizens in political processes, i.e. real people's power, establishment of mechanisms for transparent political and management decision-making and eradication reasons for corruption in power (political in particular), etc.

The need for further democratization of political-power relations is emphasized, but at a qualitatively new level and with a significant index of effectiveness. A formal approach to the democratization of the ruling system only leads to society's disillusionment with democracy and political forces that proclaim themselves to be the bearers of democratic values.

Key words: *political power, state, transformation, adaptation, stabilization, modernization, democratization.*

здобувач Федорчук Володимир Ярославович, Політичні трансформації в Україні: стан та особливості розвитку/ Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Київ, Україна.

Аналізується транзитивний період політичної історії України, що характеризується низкою кризових явищ, зокрема кризою ідентичності, кризою легітимності, духовною кризою та кризою політичного розвитку. Наголошується, що за цей період були розбудовані основи демократичного правління в Україні, створена багатопартійна система, прийнята Конституція 1996 року, створені основи ринкової економіки, що у підсумку заклало підґрунтя для подальших етапів розвитку нашої держави.

Виокремлюються основні параметри та особливості політичних трансформацій – суперечливості, адаптації, модернізації, стабілізації. Відзначається, що для подолання суперечностей у системі політико-владних відносин України та переходу до її адаптації й стабілізації необхідно здійснити ефективну політичну модернізацію. Модернізація влади передбачає низку суттєвих змін: оптимізація політичних та управлінських інститутів, підвищення рівня їх дієвості щодо відповідності суспільним й державним інтересам, створення в рамках політичної системи механізмів активної участі громадян у політичних процесах тобто справжнього

народовладдя, налагодження механізмів прозорого прийняття політико-управлінських рішень та викорінення причин корупції у владі (політичної зокрема) та ін.

Підкреслюється необхідність подальшої демократизації політико-владних відносин, але на якісно новому рівні та з суттєвим індексом результативності. Формальний підхід до демократизації системи володарювання лише призводить до розчарування суспільства у демократії та політичних силах, які проголошують себе носіями демократичних цінностей.

Ключові слова: політична влада, держава, трансформація, адаптація, стабілізація, модернізація, демократизація.

Постановка проблеми. Системні політико-владні трансформації в Україні почалися з 1991 року, коли утворилась незалежна Українська держава і було проголошено курс на демократичні зміни у всіх сферах суспільного життя, системі володарювання, економіці тощо. Почався складний, але необхідний етап існування нашої держави – транзитний період політичної історії України. Транзитивні зміни у державі, як правило здійснюються відповідними інститутами, які спрямовують реформаторську діяльність. Україна не є винятком, про що свідчить логіка розгортання політико-владних зрушень у нашій державі.

Українська держава з певними застереженнями пройшла перші дві фази транзиту і наблизилася до третьої. Але у зв'язку з посиленням соціальної турбулентності, проявами авторитарних та олігархічних тенденцій у владі, негативними міжнародними впливами третій етап транзиту не був реалізований з тими результатами, які б дозволили вести мову про стабільність політичного режиму, соціально-економічної ситуації, консолідацію суспільства тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та розвитку процесів політичної трансформації

українського суспільства стали об'єктом дослідження наступних авторів: В. Андрущенко, Є. Головахи, В. Горбатенка, І. Кураса, Н. Латигіної, М. Михальченка, Дж. Нельсона, Н. Паніної, В. Ребкала, О. Стойко, Г. Топчіу, С. Хантінгтона та багатьох інших. Не зважаючи на досить широке представлення наукових напрацювань, проблема політико-владних трансформацій в Україні є достатньо суперечливою і представлена ще не достатньо повно.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з наведеним вище зосередимо увагу на основних параметрах та особливостях політичних трансформацій – суперечливості, адаптації, модернізації, стабілізації. Політичні трансформації на теренах України є суперечливим, нелінійним процесом, якій ввібрав у себе низку переваг та недоліків притаманних молодим демократіям.

Отже, зупинимось на суперечливих аспектах політичних трансформацій в Україні, які є типовими для країн, що здійснюють демократичний транзит влади. З точки зору сучасних науковців, «перехідні суспільства лише перейняли деякі зовнішні атрибути демократії (вибори, формально демократичну конституцію та багатопартійну систему), уникаючи реалізації на практиці таких її принципів як верховенство права, поділ влади тощо. Ці відхилення від очікувань класифікувалися як «неліберальні демократії» або як «демократії зі зламаним хребтом, а їх вивчення започаткувало у політологічній літературі новий напрям, пов'язаний із «якістю демократії» та державного управління нових держав» [8, с. 150].

Вочевидь, низка громадян в Україні розглядали демократію як «чарівну паличку», яка надасть їм нові можливості без обов'язків та належного рівня громадянської участі у політичних процесах: не всі громадяни вважали (і вважають) за необхідне брати участь у виборах,

долучатися до суспільнозначущих ініціатив, працювати над рівнем власної політичної та правової культури тощо.

С. Хантінгтон [10] та Дж. Нельсон [11] успішність політичної модернізації суспільства пов'язували, передусім, з формуванням балансу між інституціоналізацією та активністю і залученістю громадянського суспільства. У випадку прискореного розвитку інституціоналізації, суспільству може загрозувати надмірна централізація та бюрократизація влади. Якщо ж активність громадянського суспільства не знаходить відповідних інституціональних шляхів реалізації, результатом стає підвищення хаотичних тенденцій у вигляді масових протестів, страйків, революцій. Для забезпечення вищезазначеного балансу вчені вважали за необхідне створення політичного порядку, здатного контролювати суспільний розвиток, проводити необхідні реформи та забезпечити консолідацію країни навкруги спільних цінностей та цілей. Таким чином, функціональна спроможність суспільно політичних інститутів виступає провідним чинником демократичної трансформації країни.

Безсумнівно, демократичні реалії потребують від нашої держави задля подолання суперечностей й протидії внутрішньополітичним та зовнішньополітичним викликам стабільних та гнучких політичних інститутів.

З точки зору Г. Топчіу: «У 1991 р. Україна здобула незалежність і вступила на шлях формування нової демократичної держави. Але, незважаючи на регулярні вибори і демократичну Конституцію, процес транзиту до сих пір залишається незавершеним. Ключовою проблемою є інституційні чинники – несформованість, неструктурованість та неефективність політичних інститутів. Хаотичність інституційного реформування призводить до появи практики політичної дії, що спирається не так на формальні інститути, а як на неформальні

механізми. Конкуруючі суб'єкти українського політичного процесу, володіючи політичним потенціалом, вважали за краще реалізовувати свої інтереси в умовах інституційної невизначеності. Сформовані протиріччя між ними перешкоджали досягненню консенсусу з приводу оптимального положення інститутів влади, без якого неможливе формування стабільної політичної системи» [9, с. 33-34]. Отже, суперечливий характер політичної трансформації українського суспільства виявляється в наступному: з одного боку, відбувається становлення та розвиток демократичних політичних інститутів, з іншого – політичні актори діють значною мірою, керуючись неформальними (авторитарними) правилами та нормами. Спираючись на такі висновки, автор специфіку політичного розвитку України вбачає у домінуванні неформальних практик поведінки суб'єктів політичного процесу та слабкості відкритої двосторонньої комунікації між владою та громадянами.

Подолання суперечностей у політичній системі України є запорукою стабільності у суспільстві, важливим чинником консолідації громадян та ефективного здійснення демократичної модернізації всієї держави.

У контексті нашої наукової розвідки зазначимо, що «характерною рисою політичної модернізації є диференціація політичної структури або інституціалізація, яка передбачає формування розгалуженої мережі соціально-економічних, політичних та інших інститутів сучасного суспільства, спрямованих на забезпечення стабільності й соціального порядку. Означений процес розвивається через удосконалення (осучаснення) традиційних інститутів, які в процесі модернізації суттєво змінюють свої функції та характер діяльності, а також через формування нових, сучасних соціально-економічних та управлінських інститутів, а також шляхом індустріалізації» [6, с. 29].

Якісними показниками рівня інституціоналізації суспільства виступають здатність соціально-політичної системи адаптуватися до актуальних викликів, автономність та соціальна диференціація суспільних груп. Окрім цього, важливим чинником демократичної модернізації політичної системи «є забезпечення широкої участі громадян у суспільно-політичному житті, використовуючи переваги інформаційного суспільства, тобто утвердження активної публічної політичної діяльності. Остання в більшості сучасних демократичних держав забезпечує здатність влади до мобілізації людських і матеріальних ресурсів задля вирішення суспільно значущих суспільно-політичних завдань» [6, с. 29].

Отже, модернізація політичної системи передбачає низку суттєвих змін: оптимізація політичних та управлінських інститутів, підвищення рівня їх дієвості щодо відповідності суспільним й державним інтересам, створення в рамках політичної системи механізмів активної участі громадян у політичних процесах, тобто справжнього народовладдя, налагодження механізмів прозорого прийняття політико-управлінських рішень та викорінення причин корупції у владі (політичної зокрема) та ін.

Здійснюючи модернізацію країни та політичної влади зокрема, Україна стикнулася з низкою ризиків системного характеру. На думку В. Горбатенка, основні проблеми модернізації перехідного суспільства полягають в наступному:

- «протистояння елементів традиції і сучасності; переважання культурно-історичних і соціально-політичних чинників над економічними;
- домінування персоніфікації у діяльності влади і політичних еліт;
- деструктивні дії, пов'язані з конкуренцією політичних партій, утвердження мультипартійної системи;

- надмірна централізація або неконтрольований характер відцентрових тенденцій» [4, с. 29].

Закріплюючи успіхи політичної модернізації, Україна має здійснювати стабілізаційні заходи, дбати про баланс всіх систем, в тому числі й владної. На переконання фахівців, «демократична політична система повинна сформувати взаємопов'язану інституціональну мережу, наділену стійкими, здатними до самовдосконалення елементами і відповідним персоналом. Уникнути багатьох ризиків дозволить цілеспрямоване формування середнього і малого бізнесу з рівнем доходів, який дасть змогу задовольняти не лише фізіологічні потреби громадян, а й потреби у безпеці, повазі та самовираженні. З метою мобільного реагування на можливі ризики необхідно відпрацювати механізми ефективного запобігання конфліктним і кризовим ситуаціям. Політичні ризики можна суттєво знизити через задіяння засобів бюджетних та позабюджетних фондів для завоювання і підтримання довіри у громадян й іноземних інвесторів» [3, с. 68].

Важливою складовою трансформацій влади є адаптація нових інститутів та політичних практик у суспільних відносинах, їх прийняття та опанування більшістю суб'єктів політичного простору. В Україні довгі роки існував ціннісний розкол та відсутність консолідації у регіональному, політичному, геополітичному вимірах, що ставало серйозною перепорою у адаптації та стабілізації втілюваних владою модернізаційних проектах. З точки зору Є. Головахи та Н. Паніної, на модернізаційні реформи значний вплив здійснює криза в системі цінностей, що призводить до формування амбівалентних рис свідомості – наявності у людини двох протилежних точок зору щодо оцінки та значення політичних трансформацій. На думку даних дослідників, конфлікт свідомості громадян з демократичними

орієнтаціями політичної культури полягає у суперечності між демократичним ідеалом і реальними темпами та масштабами його досягнення, що створює необґрунтовані прагнення будь-якими засобами прискорити процес демократичного оновлення [1, с. 19].

Цілком очевидно, що політична модернізація має пройти етап сприйняття (адаптації) не тільки на інституційно-системному рівні, але й на рівні суспільної свідомості. У цьому процесі значну роль відіграє політична, наукова, інтелектуальна еліта країни, яка має пояснювати суспільству напрямки, механізми, переваги та недоліки політичних трансформацій. Для цього представники еліти (або політичного класу) мають самі якнайшвидше позбавитись ціннісної амбівалентності й максимально чітко та зрозуміло для пересічних громадян формулювати сутність модернізаційних змін.

Розглядаючи адаптацію та стабілізацію як діалектично взаємопов'язані характеристики політичних трансформацій, зазначимо, що «політичні інститути здатні виступати суб'єктами адаптації, оскільки покликані встановлювати і регламентувати різноманітні зв'язки індивідів, груп і спільнот із широким соціальним середовищем, а також реагувати на ті зміни, що в ньому відбуваються. У цьому сенсі вони постають як правила гри в суспільстві, або, точніше, придумані людьми обмеження, які спрямовують людську взаємодію в певне річище» [7, с. 13-14].

Для здійснення стабілізації демократичних політичних трансформацій в Україні В. Горбатенко [2, с. 19-23] вважає за необхідне створити ефективні механізми подолання криз ідентичності, легітимності, проникнення, участі та розподілу. Для подолання кризи ідентичності, на думку дослідника, необхідно створити інституційну систему, здатну подолати традиції та настанови авторитарного

минулого, сформувати, натомість, ціннісно-нормативні основи демократичного політичного устрою. Важливою в даному аспекті є також реалізація практик ідентифікації суб'єкта, що ґрунтуються на адекватному співвіднесенні групового та особистісного рівнів національної ідентичності, змістовно наповненої модернізаційними цілями суспільного організму.

Що стосується кризи легітимності, то тут на перший план виступають такі завдання:

- створення прошарку соціально активних суб'єктів, налаштованих на проведення модернізаторських реформ суспільства, підвищення довіри до нього за рахунок широкого залучення громадян до участі в політичній діяльності;

- формування та розвиток інтелектуальної еліти суспільства, збереження і розвиток високого статусу найвпливовіших інститутів і груп, навіть у випадку втрати ними влади;

- вирішення суспільних конфліктів шляхом соціального партнерства, активної комунікативної взаємодії влади та громадянського суспільства;

- створення нової модернізаторської ідеології, боротьба з корупцією та непрофесіоналізмом адміністративно-бюрократичного апарату, створення чіткої системи політичної відповідальності, тощо.

Поступова ліквідація кризи участі в українському суспільстві повинна включати з'ясування таких питань: активна артикуляція та агрегація суспільних інтересів асоційованими групами, які орієнтовані на сталі та прагматичні соціально-економічні інтереси людей; створення системи громадської взаємодії та співпраці для реалізації потреб і вимог людей; розробка дієвих механізмів постійного моніторингу та вирішення гострих суспільно-політичних проблем; забезпечення рівноправної конкуренції політичних сил. Упередження

кризи проникнення вимагає демонополізації власності та владних ресурсів; перехід від нормативно-правового установлення до консолідації демократії; подолання вузько-корпоративних інтересів окремих фінансово-промислових груп, децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування.

Криза розподілу, як зазначає В.Горбатенко, в Україні може бути подолана за умови розвитку малого та середнього бізнесу; формування середнього класу; захисту законних інтересів вітчизняних підприємців і споживачів; підвищення їх конкурентоспроможності на внутрішньому й зовнішньому ринках; створення рівних умов для забезпечення основних прав і обов'язків. Отже, можна констатувати, що для подолання кризових аспектів політичних трансформацій в Україні необхідно продовжувати послідовно реалізовувати демократизацію політико-владних відносин.

На наше переконання, демократизація політико-владних відносин в Україні має бути не самоціллю, а інструментом прогресивного національно-державницького розвитку, засобом досягнення процвітання українського народу. Важливо, щоб демократизація як процес надавала реальні відчутні результати та не перетворилась у формальне гасло, оскільки у такому випадку знижується рівень підтримки демократичних перетворень серед населення, вихолощується сутність демократії та зникає довіра до політичних сил, які проголошують себе носіями демократичних ідей.

Демократичні перетворення у системі владно-політичних взаємодій передбачають впровадження нових принципів, норм та технологій у суб'єктно-об'єктних відносинах у сучасному вітчизняному політичному просторі. Н. Латигіна визначає конкретні напрямки інтенсифікації демократичних перетворень в Україні, відносячи до них такі:

– по-перше, реалізація принципу розподілу влади за умов системної взаємодії та функціональної автономії виконавчої, законодавчої та судової влади, здійснення ними своїх конституційних повноважень. Авторка наголошує, що «у будь-яких позаправових вимірах демократія веде до хаосу, сваволі та анархії, а самі закони, за умови відсутності демократичних інститутів чи неефективної їх діяльності, перетворюються на абстрактні гасла та політичні прокламації, як це сталося в Україні» [5, с. 59];

– по-друге, реалізація принципів конституціоналізму (у функціонуванні держави) та верховенства права (у формуванні і розподілі функцій, основних форм відповідальності політиків за прийняті рішення та їх результати);

– по-третє, «демократичні структури можуть вважатися консолідованими за умови, якщо вони виконують функції підтримання порядку та управління. Солідаризм у суспільстві має брати свої початки у сфері центральних конституційних органів та політичних інститутів, адже саме вони найбільш суттєво впливають на процес виникнення політичних партій та об'єднань. Консолідація у діях політичних інститутів як умова солідарності суспільства, що реформує структуру політичних відносин, дає можливість контролювати баланс управлінської системи, її функціональну оптимальність» [5, с. 60].

Демократизація політико-владних відносин в Україні не набула пришвидшених темпів як наприклад у прибалтійських країнах, Чехії, Польщі, що призвело до зневіри громадян у спроможність існуючих політичних сил продемонструвати європейські стандарти у здійсненні таких змін. На нашу думку, частина з вищенаведених проблем політичної трансформації України за останні майже двадцять років трансформувалась: дещо зменшився вплив олігархічного капіталу на прийняття політичних рішень, відбулась часткова демократизація

політичного простору України у зв'язку з появою нових політичних партій, збільшилась політична самостійність та економічна спроможність місцевих еліт завдяки початку, але не завершеної реформи децентралізації влади тощо. Загалом, можна констатувати, що після Помаранчевої революції та Революції Гідності рівень демократизації українського суспільства значно зріс, а влада отримала «щеплення» від авторитаризму.

Висновки. Визначаючись з основними параметрами та особливостями політичних трансформацій в Україні, необхідно наголосити на таких як суперечливість, адаптація, модернізація, стабілізація. Для подолання суперечностей у системі політико-владних відносин України та переходу до її адаптації й стабілізації необхідно здійснити ефективну політичну модернізацію. Модернізація влади передбачає низку суттєвих змін: оптимізація політичних та управлінських інститутів, підвищення рівня їх дієвості щодо відповідності суспільним й державним інтересам, створення в рамках політичної системи механізмів активної участі громадян у політичних процесах тобто справжнього народовладдя, налагодження механізмів прозорого прийняття політико-управлінських рішень та викорінення причин корупції у владі (політичної зокрема) та ін.

Загалом, політико-владні трансформації в Україні мають суперечливий характер: спостерігається спроба окремих політичних сил здійснити авторитарний реверс, що спричинило Помаранчеву революцію та Революцію Гідності; час від часу соціологічні опитування показують зменшення рівня підтримки громадянами демократичних реформ, оскільки вони не призводять до покращення їхнього життя та ін. Такі тенденції свідчать про необхідність подальшої демократизації політико-владних відносин, але на якісно новому рівні та з суттєвим індексом результативності. Формальний підхід до демократизації

системи володарювання лише призводить до розчарування суспільства у демократії та політичних силах, які проголошують себе носіями демократичних цінностей.

Література:

1. Головаха Є., Паніна, Н. (2001) Пострадянська деінституціалізація і становлення нових соціальних інститутів в українському суспільстві. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг.* № 4. 5-22.
2. Горбатенко, В. П. (1999) Модернізація українського суспільства у контексті сучасних цивілізаційних процесів: автореф. дис. ... д-ра політ. наук. Київ. 38.
3. Горбатенко, В. П. (2016) Політичні ризики: від теорії до практики. *Суспільно-політичні процеси.* Вип. 2. 55-69.
4. Горбатенко, В. П. (1999) Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть: монографія. Київ: Видавничий центр «Академія». 240.
5. Латигіна, Н. А. (2008) Українська демократія сьогодні: спроби і помилки. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії.* Вип. 34. 53-62.
6. Системні чинники взаємодії політики і управління : наук. розробка (2010) / авт. кол.: В.А. Ребкало, Е.А. Афонін, В.А. Шахов та ін.; за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова. Київ: НАДУ. 40.
7. Степанова, Н. Є., Мілюкова, А.О. (2103) Адаптація запозичених політичних інститутів: деякі питання теорії та пострадянської практики. *Дослідження політичної взаємодії в умовах трансформації суспільства: збірка наукових праць.* Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова. 5-32.

8. Стойко, О. М. (2016) Трансформація політичних інститутів у сучасних перехідних суспільствах: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; «Логос». 416.
9. Топчіу, Г.Ю. (2019) Трансформація політичних інститутів у контексті політичної реальності України. *Політикус: наук. журнал*. № 5. 33-37.
10. Huntington, S. P. (1984) Will more countries become democratic? *Political Science Quarterly*. Vol. 99. № 2. 193–218.
11. Huntington, S. P., Nelson, G. M. (1976) No easy choice: political participation in developing countries. Cambridge: Cambridge University Press. 202.

References:

1. Holovakha, Ye., Panina, N. (2001). Postradianska deinstytutsializatsiia i stanovlennia novykh sotsialnykh instytutiv v ukrainskomu suspilstvi [Post-Soviet deinstitutionalization and formation of new social institutions in Ukrainian society]. *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh*. № 4. 5-22. [in Ukrainian].
2. Horbatenko, V. P. (1999). Modernizatsiia ukrainskoho suspilstva u konteksti suchasnykh tsyvilizatsiinykh protsesiv [Modernization of Ukrainian society in the context of modern civilizational processes]: avtoref. dys. ... d-ra polit. nauk. Kyiv. 38. [in Ukrainian].
3. Horbatenko, V. P. (2016). Politychni ryzyky: vid teorii do praktyky [Political risks: from theory to practice. Socio-political processes]. *Suspilno-politychni protsesy*. Vyp. 2. 55-69. [in Ukrainian].
4. Horbatenko, V. P. (1999). Stratehiia modernizatsii suspilstva: Ukraina i svit na zlami tysiacholit [Strategy of modernization of society: Ukraine and the world at the turn of the millennium]. Monohrafiia. Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiia». 240. [in Ukrainian].

5. Latyhina, N. A. (2008). Ukrainiska demokratiia sohodni: sproby i pomylyky [Ukrainian democracy today: attempts and mistakes]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*. Vyp. 34. 53-62. [in Ukrainian].
6. Systemni chynnyky vzaiemodii polityky i upravlinnia: nauk. rozrobka [Systemic factors of the interaction of politics and management: science. development] (2010) / avt. kol.: V. A. Rebkalo, E. A. Afonin, V. A. Shakhov ta in.; za zah. red. V. A. Rebkala, V. A. Shakhova. Kyiv: NADU. 40. [in Ukrainian].
7. Stepanova, N. Ye., Miliukova, A. O. (2013). Adaptatsiia zapozychenykh politychnykh instytutiv: deiaki pytannia teorii ta postradianskoi praktyky [Adaptation of borrowed political institutions: some issues of theory and post-soviet practice]. *Doslidzhennia politychnoi vzaiemodii v umovakh transformatsii suspilstva: zbirka naukovykh prats*. Odesa: ONU imeni I. I. Mechnykova. 5-32. [in Ukrainian].
8. Stoiko, O. M. (2016). Transformatsiia politychnykh instytutiv u suchasnykh perekhidnykh suspilstvakh [Transformation of political institutions in modern transitional societies]: monohrafiia. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy; «Lohos». 416. [in Ukrainian].
9. Topchiu, H. Yu. (2019). Transformatsiia politychnykh instytutiv u konteksti politychnoi realnosti Ukrainy [Transformation of political institutions in the context of the political reality of Ukraine]. *Politykus: nauk. zhurnal*. № 5. 33-37.
10. Huntington, S. P. (1984). Will more countries become democratic? *Political Science Quarterly*. Vol. 99. № 2. 193–218. [in English].
11. Huntington, S. P., Nelson, G. M. (1976). No easy choice: political participation in developing countries. Cambridge: Cambridge University Press. 202. [in English].

Copyright: Volodymyr Fedorchuk ©. 2024. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.